

29.2.2024

Lausunto hallituksen esitykseen rakentamislain muuttamisesta (VN/34558/2023)

Suomen Kotiseutuliitto pitää hyvänä pyrkimystä sujuvoittaa lupamenettelyjä, kunhan se ei tapahdu kansalaisten osallistumismahdollisuuksien kustannuksella ja heikennä tulevien sukupolvien mahdollisuuksia käyttää ja hyödyntää kulttuuriperintöään. Jos luonnos vahvistetaan sellaisenaan, näin valitettavasti tapahtuu. Lisäksi rakentamislaki olisi ristiriidassa perustuslain 20 pykälän, kansallisen suojelulainsäädännön ja alueidenkäyttötavoitteiden, lukuisien kansainvälisten sopimusten, Orpon hallitusohjelman kansalaisten osallistumisen vahvistamispyrkimyksen kanssa sekä valtioneuvoston periaatepäätöksen kulttuuriperintöstrategiaksi kanssa. Strategia julkistettiin vain vuosi sitten, joten olisi ristiriitaista säätää sen kanssa eri suuntaan vetävä laki ilman uutta tilannearviointia strategiasta.

Faron puiteyleissopimus, jonka Suomi on ratifioinut vuonna 2017, koskee jokaisen oikeutta kulttuuriperintöön ja mahdollisuutta osallistua sen määrittämiseen, siitä nauttimiseen ja sen kunnioittamiseen. Samoin perustuslain pykälän 20 mukaan “vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.”

Purkamisen helpottaminen esitetyllä tavalla ei vastaa käsitystämme kestäväen kehityksen edistämisestä eikä kansalaisyhteiskunnan osallistumismahdollisuuksien turvaamisesta. Purkupäätöksissä nopeus, ja sen myötä mahdollisuus hyödyntää kulloisiakin, mahdollisesti hyvinkin tilapäisiä, poliittisia valtasuhteita ilman kunnollisia valitusmahdollisuuksia, ei tuota kauaskantoisessa tarkastelussa hyvää lopputulosta. Kulttuuriympäristön säilyminen edellyttää pitkien ylisukupolvisten tavoitteiden tarkastelua.

Vaikutusten arvioinnissa ei ole huomioitu kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien heikkenemistä oman kotiseutunsa rakennettua perintöä kohtaan, kun sellaisten rekisteröityjen yhteisöjen, joiden toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen, valitusoikeudesta luovuttaisiin niin purkupäätöksissä kuin rakentamislupapäätöksissäkin (§ 179–182).

Ehdotus on lisäksi ristiriidassa Orpon hallituksen ohjelman hyvän tavoitteen “vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa” kanssa. Tekeillä olevan kansalaisjärjestöstrategian lähtökohdissa todetaan, että “osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet ovat demokraattisen yhteiskunnan perusta. Avoin, ratkaisukeskeinen keskustelu ja vastuullinen julkisen vallan käyttö rakentavat suomalaista tulevaisuutta. Hallitus edistää yhteiskunnallista vuoropuhelua.” Kansalaistoimijoiden ja yhdistysten vaikutusmahdollisuuksien heikentäminen vetäisi tämän pyrkimyksen kanssa vastakkaiseen suuntaan. Osallistuminen lähiympäristöä koskevaan suunnitteluun on erityisesti nuorille ihmisille tärkeä askel kohti laajempaa yhteiskunnallista osallistumista.

Vaikutuksissa julkiseen talouteen ja yritystoimintaan (4.2.2) ei ole huomioitu laista seuraavia heikompia mahdollisuuksia kulttuuriympäristön hyödyntämiseen esimerkiksi matkailun tarpeisiin tulevaisuudessa.

Pykälässä 56 § *Purkamisluvan edellytykset* todetaan, että rakennuksen, jota ei olisi suojeltu lain nojalla, voisi purkaa kaavan sen salliessa. Toteamus on monessa suhteessa epämääräinen. Vaatimukset kaavan

ajantasaisuudesta tai siitä, että purkaminen ei aiheuta haittaa “tulevalle kaavoitukselle tai alueidenkäytön muulle järjestämiselle” on liian hatara ja epämääräinen vaatimus kulttuuriperinnön suojelemiseksi. Epämääräisyydet tulee täsmentää ja lisätä edellytykset arvokkaaksi katsotun kulttuuriperinnön säilyttämiselle.

Lakiin tulee sisällyttää velvoite inventoida kaikki purettavaksi suunniteltavat kohteet sen varmistamiseksi, ettei purkamisesta tule haittaa tälle tulevalle kaavoitukselle tai alueiden käytön järjestämiselle. Iso osa arvokasta kulttuuriperintöä on maassamme inventoimatta. Kaava on maassamme vallitseva suojelun keino, mutta merkittävä osa kulttuuriperinnöstä sijaitsee alueilla, joiden kaava on laadittu liian kauan aikaa sitten, jotta voisi ajatella sen ottavan huomioon selvitys- ja suojelutarpeet kattavasti.

Suomessa ei ole pysyviä luetteloita maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittävistä rakennuksista, mutta sellaiset olisi laadittava. Nykyiset maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittävien rakennetun ympäristön luettelot sisältävät pääosin aluekokonaisuuksia kaavoituksen tarpeisiin. Näitä arviointeja tehdään aika ajoin, koska jokainen sukupolvi määrittelee kulttuuriperintönsä itse. Ilman paikallisesti merkittäviä kohteita putoaa pohja pois maakunnallisesti ja valtakunnallisesti merkittävien kohteiden arvioinneilta. Näin ollen § 179–182 tehty rajausta sellaisten rekisteröityjen yhteisöjen, joiden toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen, museoviranomaisten sekä elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskusten valitusoikeuteen ei ole mielekäs.

Toisaalta lakiluonnos jättää liian heikon suojan myös suojelluille rakennuksille. Suomessa rakennusten ja ympäristöjen suojelu on toteutettu pääosin kaavoituksella, josta päättävät Suomessa kunnat ja kuntayhtymät. Kuntien kaavoitus ei ole kattavasti ajantasaista. Vanhoista kaavoista puuttuvat pääosin kulttuuriympäristöä koskevat määräykset ja merkinnät. Suomessa on edelleen voimassa merkittävässä määrin 1900-luvun puolella tehtyjä kaavoja. Nyt jo lähtökohtaisesti ongelmallista ja epätasaista kaavasuojelua sekä kulttuuriympäristöjen arvoja ollaan merkittävästi ohittamassa.

Hallituksen muutosesityksessä ”muun kuin suojellun rakennuksen saa purkaa aina, jos se sijaitsee kunnassa, jossa rakennukset ovat menettäneet suurimman osan arvostaan.” Peruste on epämääräinen: kuka arvioi ja määrittää tämän ”suurimman osan arvostaan”? Kulttuuriarvon sitominen rakennuksen tämän päivän taloudelliseen arvoon on kestävä peruste. Esimerkkinä jugend-rakennusten kohtalo 1960–70-lukujen purkuaallossa verrattuna siihen, mikä näiden rakennusten arvo olisi ollut nykyisin. Rakennuksen, myös kaavalla suojellun saisi esityksen mukaan purkaa aina kunnanvaltuuston päätöksellä, jos omistajana on kunta, tai se kunnan määrittelyn mukaan ei ole ”teknisesti, toiminnallisesti tai taloudellisesti korjattavissa”. Eli kunta voisi hankkia kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja purkaa ne, ilman kansalaisten ja suojeluviranomaisten mahdollisuutta vaikuttaa asiaan. Asemakaavoitus ja sen merkinnät eivät siis sitoisi kaikkia tasapuolisesti. Syntyykö tilanne, jossa kunnossapidon laiminlyönti johtaa suojelun purkamiseen?

Huomioon tulisi ottaa näkökohta pitää koko maa asuttuna tulevaisuudessa – myös maanpuolustuksellisesta näkökulmasta. Iso osa maamme muuttotappioalueiden väestötoiveista nojautuu paluumuuttajiin ja kotiseudulle palaaviin vapaa-ajan asukkaisiin. Kotiseudulle palaamisen edellytyksenä on se, että tunnistettava kotiseutu on kulttuuriympäristön kannalta arvokkaimpien kohteiden osalta yhä edelleen olemassa.

Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030 -toimenpidelinjauksissa luvussa Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla (s.35) todetaan: ”Suomen kansallisvarallisuudesta yli 80 % on rakennetussa ympäristössä. Rakennuksiin sitoutuu suuri määrä työtä, pääomia ja luonnonvaroja, kuten materiaaleja ja energiaa. Rakennuskanta on tärkein osa kansallisvarallisuuttamme. Sen ylläpito ja käyttö ovat keskeisessä roolissa myös hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisessa. Rakennetun ympäristön korkea käyttöaste, kunnossapito ja oikea-aikainen korjaaminen

vähentävät negatiivisia ilmastovaikutuksia ja luonnonvarojen kulutusta. Rakennusten purkaminen ja uusien rakentaminen tilalle on sen sijaan ilmastovaikutusten kannalta yleensä huonompi vaihtoehto. Kestävän kiinteistönpidon ja korjaamisen kulttuuria tulee arvostaa nykyistä enemmän ja tilatarpeita tyydyttää ensisijaisesti nykyisen rakennuskannan pohjalta. ” Strategian yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset - luvussa (s. 52) puolestaan todetaan, että: ”Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että koko yhteiskunta kantaa vastuuta kulttuuriperinnöstä, sen säilyttämisestä, suojelemisesta, dokumentoinnista ja hyvästä hoidosta.” Hallituksen esityksessä nyt kansalaisten osallistumismahdollisuuksiin esitetyt muutokset ovat jyrkässä ristiriidassa strategian toimenpiteiden kanssa.

Lain muutosesitys korostaa vahvasti paikallista poliittista päätösvaltaa ja kapea-alaista talousnäkökulmaa. Rakennusperinnön resurssit muun muassa elinkeinoelämälle ja viihtyisälle elinympäristölle ovat jääneet huomioimatta. Muutos pienentää merkittävästi kansalaisten ja suojeluviranomaisten roolia kulttuuriympäristön huomioimisessa, ollen näin alussa siteeratun perustuslain hengen vastainen. Lakimuutos siirtää päätösvaltaa merkittävässä määrin kunnan toimielimille. Kansalaisilla ja asiantuntijaviranomaisilla tulee kuitenkin olla mahdollisuus vaikuttaa kulttuuriympäristöön ja sitä koskevaan päätöksentekoon. Päätösvaltaa tässä keskeisessä kulttuuriympäristökysymyksessä ei saa rajata kunnan toimielinten yksinoikeudeksi lyhytnäköisillä perusteilla.

Suomen Kotiseutuliitto katsoo, että rakentamislain muuttamisesta annettu esitys on siinä määrin puutteellinen, että lakimuutosesitys on palautettava uudelleen valmisteluun. Siinä on otettava paremmin huomioon yhteensopivuus kulttuuriperintölainsäädännön sekä toisaalla valtion eri politiikkaohjelmissa jo linjattujen kulttuuriperinnön hoidon, osallisuuden ja kestävän kehityksen tavoitteiden kanssa.

Suomen Kotiseutuliiton hallitus

Lisätietoja:

Suomen Kotiseutuliiton hallituksen varapuheenjohtaja Kirsti Kovanen, kirstih.kovanen@gmail.com